

Проф. д-р Љупчо Кеверески¹

УДК: 37.014.5

Претседател на Македонска асоцијација за надарени и талентирани

М-р Весна Хорватовиќ

ИСБН 978-86-7372-191-0, 19 (2014), п.246-262

Директор на Бирото за развој на образованието на Р. Македонија²

Оригиналан научни рад

КВАЛИТЕТОТ НА ТРЕТМАНОТ НА НАДАРЕНИТЕ И ТАЛЕНТИРАНИТЕ ВО ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ НА Р. МАКЕДОНИЈА

Вовед: Анализата и согледувањето на значењето на релевантните претпоставки кои го детерминираат квалитативниот развој на секоја земја неминовно не води во фокусот на човечките потенцијали посебно на надарените, талентираниите и креативните. Обидите да се занемари или маргинализира нивното значење со оглед на експанзијата на техничко-технолошкиот развој стануваат безуспешни бидејќи само надарените можат да ги динамизираат останатите ресурси за развој на секоја земја. Историјата на човештвото скоро и да не познава забрзан и евидентен развој на некоја нација кој не би бил условен од грижата, квалитетот, поддршката и афирмација на надарените и талентираниите во поедини области. Токму затоа се повеќе меѓународни институции креираат документи и го актуелизираат универзалното значење на квалитетот воопшто, а посебно во образованието, иако се уште нема конкретна дефиниција за овој поим. (Directorate of youth and sport – Council of Europe, European Union, United Nations, Unesco, Education International 6th World Congress, The theme for the 6th World Congress is „Building the Future through Quality Education“).

Како резултат на тоа општите глобализациските трендови во современиот свет ги редираат постојните стратегии, концепти и модели на размислување, однесување и делување за значењето и развојот на човечките ресурси. Аналогно на тоа долго време во научните кругови се актуелизира и проблематизира прашањето на квалитетот на општиот третман на надарените и талентираниите. Тоа прашање се повеќе ги надминува локалните и регионални рамки на интерес и третирање и постанува универзален феномен со карактеристични општествено-економски, научно-технички, социо-културни, образовни и други импликации. Тоа уште повеќе доаѓа до израз, ако се имаат во предвид значењето на талентите во глобализациските трендови и нивната улога во креирање на светските иновационски тенденции. Во таа функција се и регионалните или интеррегионалните тенденциите на земјите да создаваат неопходни општествено-институционални, организациони, кадровски, педагошки, материјални-технички и други претпоставки за стимулирање и афирмација на соодветна воспитно-образовна практика и однос

¹ kever@pt.net.mk

² horvatovik@yahoo.com

кон талентите. Потребата за воспоставување на адекватен третман надарените и талентирани поединци посебно во земјите во југоисточна Европа се повеќе има национален концензус.

Квалитетот како поим, иако е можеби еден од најспоменуваниите термини во последнава деценија во сите области, сепак е тешко да се претстави со една единствена дефиниција. Во деведесеттите години од минатиот век настанува конфузија околу дефинирањето на овој поим. Така, тој е дефиниран како „плод на политичката мода“ (Becher, 1999); „Непостојан и оптоварен со вредности“ (Harvey and Green, 1993), а исто така и се создаваат одредени полемии како „Не е можно да се креира единствена авторитативна дефиниција за квалитет на високото образование“ (Scott, 1994), „Забележан е недостаток во теоријата за квалитетно образование“ (Westereijden, 1999). Во прилог на полемиката околу дефинирањето на овој поим зборува и Mc Conville во 1999. „Не постои дефиниција, меѓутоа, квалитетот ќе го препознаете кога ќе го пронајдете“. И покрај тешкотиите во дефинирањето на овој поим, треба да биде јасно дека дебатата за квалитетот не можеме да ја избегнеме, додека пак квалитетот во образованието е основа за градење на квалитетни кадри, а преку нив и градење на квалитет во секоја друга област. Треба да бидеме согласни околу тоа дека „Ако можеме да покажеме дека светот без квалитет функционира абнормално, тогаш ние покажавме дека квалитет постои, без разлика да ли тоа е дефиниран или не“ (Robert Pirsig [Pirsig, 2006], the best-selling book „Zen and the Art of motorcycle maintenance“).

Актуелизацијата на подобрување на квалитетот на третманот на надарените и талентирани во институционална смисла во светот има свој континуитет. Така почетокот на организирана грижа за надарените започнува со основањето на Светскиот совет за надарени и талентирани деца во 1977. година (Максиќ, 2006: 112). Подоцна со формирањето на Европскиот совет за високо способните 1987. година основан во Холандија (ЕСХА), и Еуроталент (основан 1988. година во Франција) меѓународни организации актуелизираат значајни проблеми на регионално ниво на надарените и талентираниите. Подоцна на меѓународната конференцијата во Виена 1991. година изграден е предлог документ *Квалитетот и еднаквоста во развојот на човечките потенцијали* кој потоа е усвоен од страна на Светскиот совет за надарени и талентирани.

Парламентарното собрание на Советот на Европа донесува Уредба со препораки за третманот на надарените и талентираниите деца во текот на образованието (Council of Europe Recommendations 1996). Во нив Советот на Европа апелира Комитетот на министри на земјите потписнички на тој документ побара од компетентните авторитети во своите држави покрај другото да организираат и реализираат програми за стручно усовршување на наставниот кадар за работа со надарените и талентирани деца.

Како резултат на предходно наведените состојби, искуства и тенденции Р. Македонија тргнува од една генерална претпоставка дека *Надарените и талентираниите се креатори на прогресот*. Поради тоа пред релевантните институции кои ја креираат образовната политика во Р.

Македонија се поставува прашањето како на надарените и талентираните да им се обезбеди адекватен и современ третман задоволувајќи ги при тоа нивните интелектуални, социо-емоционални и други потреби?

Базични ориентации на трудот – образовни опсервации

Динамичките трансформации на поедини сегменти во општествено-економската, научно-техничката и другите сфери од општото опкружување директно или индиректно се рефлектираат во образованието како систем. Футуристичките проекции за развој на образованието се движат во насока на промена на застарените модели на размислување и однесување кои го инхибираат прифаќањето на новото и прогресивното. Новото училиште во своите институционални рамки треба да го интегрира педагошкиот принцип кој значи различен третман спрема различните и истиот упатува на креирање на посебни образовни стратегии во наставата. Овој нов принцип спротивен на колективистичката преференција насочена кон идеализираниот конструкт – просечност ја акцентира хуманата димензија на училиштето. Значи, целта на образованието на учениците ќе биде учењето да се опсервира од сите негови комплексности и тоа да се движи во еден педагошки континуум од учење за знаење кон учење за живот истакнувајќи ја неговата функционална компонента што е и крајна цел на секој образовен систем.

Овозможувањето на развој на секој ученик според сопствената динамика на развој го негира досегашниот терстонов принцип „нема ништо толку поне еднакво колку што е еднаков третманот кон нееднаквите“. Во него секој субјект треба да најде задоволство напредувајќи и постигнувајќи резултати кои ќе одговараат на неговите способности, со што најповеќе ќе дојде до израз етичката ориентација на образованието која се пресликува во воспитно-образовниот процес.

Денес целокупните настојувања на новото училиште треба да бидат во насока на развој на хуманоста со сите негови димензии. Тоа значи, училиште кое стимулира и преферира развој на квалитативните и динамички карактеристики на ученикот во поедини развојни стадиуми на когнитивниот развој што овозможува акцелерирање на когнитивниот развој на учениците. Во суштина училиштето треба се повеќе да се дистанцира од механичко-пасивниот приод во усвојување на знаењата и приближува кон училишна средина во која детето учи како да учи во која учењето претставува активен процес и се дозволува детето да учи на свој начин прилагоден на сопствениот когнитивни стил на учење.

Трудот има два претпоставени дискурса. Едниот се однесува на потребата да се актуелизираат, афирмираат и проблематизираат сосотојби, ситуации и појави како потенцијални претпоставки за подобрување, промена, и изградување на едекатна стратегија на развој на надарените и талентираните во Р. Македонија. Другиот се однесува на актуелизација на неопходните стратешки поместувања во општествена и институционална

смисла кои треба да се направат во Р. Македонија, а кои се во функција на забрзан развој на надарените и талентираните.

Во трудот се настојува и се предлагаат различни концептуални решенија пред се институционално операционализирани како основа за изградување и развивање за стратегијата за развој на надарените и талентираните. Тие посебно се однесуваат на откривањето, работата и следењето на развојот на надарените и талентираните. Современите теориски концепти и нивната емпириска релевантност кои ја третираат проблематиката на надареноста и талентираноста се основа за проектирање на целосната композиција на трудот. Всушност трудот има тенденција да претпостави и постави основи за автентични стратегии, моделите концептот на развојот на надарените и талентираните во Р. Македонија.

Во тој контекст своите генерални претпоставки на развој ги ориентира кон:

- потребата да се актуелизираат и афирмираат ситуации и појави како и создавање на потенцијални претпоставки за подобрување, промена, и изградување на едекатна стратегија на развој на надарените и талентираните во Р. Македонија;
- предлагање различни концептуални решенија пред се институционално операционализирани како основа за изградување и развивање за стратегијата за развој на надарените и талентираните – тие посебно се однесуваат на откривањето, работата и следењето на развојот на надарените и талентираните;
- институционална едукација на различни фокусни групи (наставници, стручни соработници и други заинтересирани учесници во (не) стопанските организации) со единствена цел воведување на позитивни практики во третирање на надарените и талентираните.

Општа цел е да се направи концептуализација на искуствата, дијагностицирање на состојбите, условите и можностите за идните проекции во адаптирање, иновирање и модифицирање на педагошките стандарди во третманот на надарените и талентираните.

Досегашни-традиционални рефлексии врз состојбите во кои се третира проблематиката

Еден подалечен ретроспективен поглед на третман на надарените во Р. Македонија не упатува на констатацијата дека е уште постои судир на две преференции и тоа колективистичката преференција која создава недоволната можност за афирмирање, потврдување и развивање на индивидуалните креативни потенцијали и елитистичка која ги актуелизира развојот и потребата на општ и брз развој на индивидуалните квалитети посебно на поединците кои ги обележуваат поедините развојни епохи. Како резултат на тоа сме сведоци на состојби кои кои не дозволуваат брзо и лесно да се имплементираат новите пристапи и тенденции кои се проектираат во стратешките документи на највисоките државни институции.

Овој контекст ќе ги наведеме рефлексите кои се резултат на традиционалниот пристап кон проблемот и проблематиката на надарените и надареноста:

1. Теоретско-декларативна грижа и интерес за надарените и талентираниите;
2. Периферен општествен, институционален и индивидуалниот интерес кон нив;
3. Доминација на општествени ментални модели и опсервација која е ориентирана кон феноменот на просечност;
4. Непостоење на доволно изграден мотивационен систем за надарените ученици и наставниот кадар кој работи со нив;
5. Недоволно стимулативен педагошки амбиент за максимално развивање на креативните потенцијали во (не) стопанските организации.
6. Отсуство на организиран систем за едукација на наставниот кадар за работа со оваа категорија на ученици.
7. Непостоење на организирани стручни здруженија кои ќе ги афирмираат потребите и ќе дефинираат насоки за развој на оваа проблематика.

Наведените општествени и институционални околности во голема мера го детерминираат квалитетот и односот кон надарените и талентираниите и ја дефинираат динамиката на промена на односот кон нив.

Потреби од проучување на квалитетот во образованието на надарените и талентираниите во Р. Македонија

Потребата за ревизија односно проучување на општиот третман на надарените и талентираниите во Р. Македонија можеме да кажеме дека е инспирирана и има (по) длабоки општествени, институционални и индивидуални корени. Поради тоа овие потреби ќе бидат операционализирани низ предходно поставената призма на опсервација.

Општествени:

- Афирмација на значењето на надарените и талентираниите за целосниот развој на Р. Македонија;
- Прилагодување на новата општествена реалност за развивање и потпирање на креативите потенцијали на поединците;
- Создавање на услови за враќање на надарените и талентираниите во нашата држава и искористување на нивното искуство;
- Развивање на општествената клима за прифаќање и овозможување на развој на младите таленти што ќе придонесе за затворање на вратите за излез од нашата земја;
- Респектирање на општествените тенденции и заложби за промена на односот кон надарените и нивно институционализирање.

Институционални:

- Диференцирање, акцелерирање, индивидуализирање и друг вид на иновирање и адаптирање на наставната работа;

- Користење на постојните и изнаоѓање нови институционални и вон институционални форми за стимулирање на развојот и работата со овие ученици;
- Изнаоѓање на начини на стручно оспособување и усовршување на наставниците од сите институционални нивоа;
- Промоција на нов педагошки профил за работа со надарените и талентираните;
- Утврдување на критериуми за избор на наставник за работа со надарените ученици;
- Примена на одредени мотивациони форми и постапки за наставниците кои ќе значат стимул за нивното понатамошно ангажирање и работа со овие ученици;
- Стимулирање на практика на училишна акцелерација со посебен акцент и грижа и на емоционалниот, социјалниот и конативниот статус на тие ученици;
- Континуирано следење на развојот на надарените ученици низ повеќето степени и нивоа на образование;
- Замена на фрагментарните, некоординирани институционални и индивидуални акции со систематско организирање и добро осмислени хоризонтални и вертикални акции на сите нивоа;
- Овозможување на соодветни институционални услови и можности за развој на потенцијалните способности на учениците до максимално можен степен;
- Промената на парадигмата во однос на гледањето на ученичката популација во образованието;
- Артикулираните дилеми и потреби на наставниот и другиот стручен кадар во училиштата за тоа кој, што, кога, како треба да работи со надарените и талентираните ученици;
- Промена на терстоновата синтагма во образованието нема ништо толку понееснакво колку што е еднаков третманот на нееднаквите во образованието.

Индивидуални:

- Придонес во надминување на предрасудите спрема надарените и талентираните;
- Намалување и елиминација на причините за неуспехот на надарените и талентираните;
- Подигнување на самодовербата на надарените и талентираните;
- Активирање на постојните и проширување на нови мотивациските механизми на надарените и талентираните;
- Јакнење на селф-концептот кај надарените;
- Оптимализација на развојот на индивидуалните способности на надарените и талентираните;
- Задржување на надарените и талентираните во нашата држава;
- Промена на сликата за својата држава во однос на грижата за талентите;

Предходно наведените опсервации го апострофираат значењето на градењето на квалитетни образовни перспективи на надарените и талентираниите во Р. Македонија.

Нови иновативни пристапи во подобрување на квалитетот на третманот на надарените вообразовниот систем на Р. Македонија

Во процесот на изградување, креирање и имплементација на позитивни практики во третманот на надарените и талентираниите се вклучени голем број на институции кои имаат различни институционални ингеренции. Во тој спектар на институции и активности ќе наведеме некои кои со своите концептуални и иновативни решенија активно и практично придонесуваат да се промени односот кон надарените и талентираниите.

Владата на Република Македонија во еден долг континуитет временски континуитет презема конкретни чекори во создавање на претпоставки и перспективи за овозможување на адекватни услови за развој на надареноста и талентираноста при тоа нудејќи им различни професионални проектни и други ангажмани кои значат иницијален поттик за нивни квалитативен развој. Во таа смисла Владата на Р. Македонија преку одредени министерства како и интерресорски комуникации поддржува активности на поединци и институции кои нудат реални предлози и решенија во функција на подобрување на третманот на надарените и талентираниите. Посебен акцент во овој контекст се става на стипендирање на надарени и талентирани во различни научни области од прв, втор и трет циклус на студии на најпрестижните светски универзитети.

Во 2011. година Министерството за образование на Р. Македонија започна со реализација на Националниот проект Македонски таленти. Формираната работка група имаше за цел да препорача и изгради методолошки процедури кои се во функција на квалитетно подобрување на третманот на надарените и талентираниите.

Министерството за образование на Р. Македонија направи нов концептуален пресврт со конкретни и практични чекори кон задоволување на потребите на надарените и талентираниите. Министерството за образование и наука во соработка со Центарот за талентирани ученици (ЦТУ) при Универзитетот Џонс Хопкинс, со седиште во Балтимор, Мериленд САД ќе додели 4 (четири) стипендии за најдобрите ученици на возраст од 14. до 16. години за посета на летната програма на ЦТУ.

Бирото за развој на образованието на Р. Македонија во соработка со Министерството за образование на Македонија реализира голем број на активности кои овозможуваат подобра институционална подготовка на различни нивоа во третирање на надарените и талентираниите. Во фаза е креирање на документ под наслов Концепт за откривање, работа и поддршка на развојот на надарените и талентираниите во деветгодишното основно образование во Р. Македонија.

Во таа смисла се во подготовка активности на планот на: професионалното усовршување на наставниот кадар за работа со надарените и талентираниите, изготвување на програми за работа со надарените и талентираниите, примена на методолошки инструментариум за откривање и идентификација на надарените и талентираниите и други. Со поддршка на МОН и БРО во 2009. година Универзитетот Св. Климент Охридски –Битола и Педагошкиот факултет беа организатори на првата меѓународна конференција под наслов: *Надарените и талентираниите креатори на прогресот*. Во 2010. на Педагошкиот факултет Битола започна со работа Вториот циклус на студии за едукација на кадри за образование на надарени и талентираниите со учество на голем број еминентни странски експерти. Во 2012. година беше формирана Македонската асоцијација за надарени и талентирани која заедно со сите релевантни фактори ќе придонесе во процесот на квалитетно подобрување на третманот на надарените и талентираниите.

Заклучок

Новите реформски ориентации во сферата на образованието се невозможни без холистичка проекција и опсервација на промените. Во таа смисла во нашиот фокус ќе бидат следните приоритетни краткоролни и долгорочни активности:

- операционализација на пристапите во сите фази од третирање на надарените: препознавање, идентификација, работа и следење на развојот на надарените и талентирани деца;
- креирање на институционална стратегија на третирање на надарените во (не) стопанските организации;
- едукација за изготвување и имплементирање на институционални програми за работа, следење на развојот, процена на ефектите и друго;
- подобрување на компетенциите на наставникот за работа со надарените талентираниите;
- операционализација на менторската улога на наставниците;
- креирање на наставна атмосфера која е функционална за развојот на надареноста;
- планирање, организација и реализација на програмите за работа со надарените и талентираниите деца;
- промовирање на ефективно учење и критичко мислење;
- промовирање на методолошките процедури во процесот на идентификацијата на надарените и талентираниите ученици и др.

Следење на развојот на надарените и талентираниите ќе преставува планиран, организиран, континуиран, систематски, интегрален процес на прибирање, обработка и евалвација на информации и проценки на различни институционални нивоа во кои се вклучени субјекти од најблиското и подалечното окружување на учениците.

Евалвацијата ќе претставува проценка на ефектите на планираните и применетите методолошки фази и постапките и улогата на субјектите

вклучени во поедини проектни фази. Тоа ќе придонесе да се подобри вкупниот третман на надарените и талентираните.

Наша цел ќе биде грижата за надарените и талентираните ученици да добие соодветен научно-методолошки третман кој претендира да ги задоволи современите педагошки стандарди. Како резултат на тоа Р. Македонија ќе ги продолжи напорите досегашниот теоретско-декларативен однос за грижа и интерес кон надарените и талентираните да се замени со јасно дефинирани методолошки постапки и реална визија за изградување на практичен и сеопфатен организиран систем на нивно третирање. Новите тенденции во образованието неизбежно се движат во насока на ревидирање и редизајнирање на постојната воспитно-образовна пракса.

Промената на односот кон надарените мора да настане, бидејќи се уште кај нас институционалниот систем на образование и воспитание се исцрпува со грижата кон просечните и потпросечните, отколку за надарените ученици. Запирањето на процесот на „извоз на умови“ како најрентабилна и најевтина инвестиција треба ќе биде наш долгорочен стратешки приоритет. Тој веќе е интегриран во постојните општествени и институционални механизми кои се насочени кон отварање на перспективи тој интелектуален потенцијал остане во нашата земја. Тоа значи да им овозможиме нивните исклу-чителни потенцијали да ги понудат и вградат во нашата земја, со тоа задоволуваќи ги своите интелектуални, емоционални, социјални и други потреби.

Авторите сопствената артикулација за потреба од иновирање и редизајнирање на концептите кон надарените ја засниваат на сопствените теориски и практични искуство и комуникации со компетентни европски и светски експерти од оваа проблематика. Започнатиот тренд на промени, трансформации и различни погледи кон голем број на феномени во Р. Македонија како осознаена потреба и можност како и влијанијата на современите европски и светски процеси неминовно мора да ги иновираат и модернизират нашите пристапи, концепти на размислување и однесување. Ставањето во функција и динамизирањето на постојните кадровски и останати ресурси кои Р. Македонија ќе не одведе до или кон местото кон кое се или се стремат останатите земји од нашиот регион, па и пошироко.

„Во толкувањето на концептот квалитет на образованието на надарените и талентираните во 21. век посебно место ќе заземе поттикнувањето на креативноста која ќе биде толку важна колку и писменоста” – Sir Ken Robinson.

„Имајќи предвид дека 21. век е драматична еволуција на научно технолошки иновации сме предизвикани да ги идентификуваме најважните постулати во изградувањето на квалитетот на образованието на сите посебно на надарените и талентираните” – Kevin Honeycutt, „тоа од друга страна значи да бидеме повеќе насочени кон нивните потреби и иднина” – Pam Clinkenbeard and Jackie Drummer.

„Кога го имаме во предвид квалитетот на образованието, тогаш треба да бидеме свесни за тоа дали ги подготвуваме на нашите ученици за нивната иднина или за нашето минато” – Willard Daggeett.

Литература

1. Council of Europe – Committee of Ministers – Recommendation of the Committee of Ministers to member states on promotion and recognition of Non – Formal education/learning of young people, 2003.
2. Council of Europe, Directorate of Youth and Sport: Study on the links between formal and non – formal education, Strasbourg, 2003.
3. European Commission, Directorate – General for Education and Culture: Common European principles for validation of Non – Formal and Informal Learning, 2003.
4. European Steering Committee for Youth (CDEJ), 30th meeting, Strasbourg, 2003.
5. European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005.
6. Helsinki Glaser, V. (1999): *Kvalitetna škola*, Educa, Zagreb.
7. Kevereski, L. (2009): *Strategija na razvoj na nadarenite i talentiranite vo R. Makedonija*, Zbornik na trudovi, Prva međunarodna konferencija Nadarenite i talentiranite kreatori na progresot, Kiro Dandaro, Bitola.
8. Kevereski, L., Nikoloska, N. (2007): *Kakov nastavnik im treba na nadarenite i talentiranite*, Kiro Dandaro, Bitola.
9. Musil, R. (1997): *Čovjek bez kvaliteta*. Preveli S. Wilkins i B. Pike. London: Pikador.
10. Sncenbeard, P., Drummer, C. (2009): *Gifted Education and 21st century skills : Models for all classrooms*.
11. Stake, R. (1999): „Neodrživi sud o kvalitetu”. U *Evaluacija i postmoderna dilema*, izdavač L. Mabry.
12. *Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom podrucju visokog obrazovanja*, Evropsko udruženje za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju, European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2005, Helsinki.
13. Maksić, S. (2006): *Podsticanje kreativnosti u školi*, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd.
14. Harvey, L., & Green, D. (1993): *Defining Quality*, Volume 18, Issue 1, pp. 9–34.
15. Pirsig, R. (2006): *Zen and the Art of Motorcycle Maintenance*, William Morrow & Company.
16. Willard, D. (2009): *Preparing Schools for the 21st Century*.
17. Westerheijden, D. F. (1999): „Where are the quantum jumps in quality assurance?”, University of Twente, pp. 233–254.

Веб страни:

- <http://www.vlada.mk/>
- <http://www.mon.gov.mk/>
- <http://bro.gov.mk/>
- http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bologna-19sep2003-communique-oth-t02-mkd.pdf
- http://www.mon.gov.mk/download_mk/Documents/Zakoni/zakon+za+osnovnoto+obrazovanie.pdf
- [http://bro.gov.mk/docs/zakonodavstvo/sredno/Sredno_obrazovanie\(precistentekst\)_2002.pdf](http://bro.gov.mk/docs/zakonodavstvo/sredno/Sredno_obrazovanie(precistentekst)_2002.pdf)

- <http://www.gf.ukim.edu.mk/Dokumenti/Zakoni/Izvadok%20od%20zakon%20za%20visoko%20obrazovanie.pdf>
- <http://www.fvm.ukim.edu.mk/documents/Nacionalna-programa-za-razvoj-na-obrazovaniето-vo-Republika-Makedonija-2005-2015.pdf>
- <http://e-demokratija.mk/documents/+2005-2015.pdf>
- www.coe.ba/highereducation.

PhD Ljupcho Keverski,

President of the Macedonian Association for Gifted and Talented

MA Vesna Horvatovic,

Director of the Bureau for Development of Education in the Republic of Macedonia

**THE QUALITY OF THE TREATMENT OF THE GIFTED AND TALENTED
IN THE EDUCATION SYSTEM IN THE R. MACEDONIA**

Introduction: The analysis and the perception of the importance of relevant assumptions that determine the qualitative development of each country inevitably leads us to focus on the human resources especially gifted, talented and creative. The attempts to ignore or marginalize their importance according to the expansion of technological development become unsuccessful because only the gifted can give a dynamics to the other resources for the development of each country. The history of mankind hardly knows other rapid and apparent development of a nation that would not be influenced by the care, quality, support and promotion of the gifted and talented in certain areas. As a result, the general globalization trends in the modern world redesign the existing strategies, concepts and patterns of thinking, behavior and actions of the importance and development of human resources. Similarly to that long time in scientific circles is present the problematic question of the quality of the general treatment of the gifted and talented. That question is more beyond local and regional frames of interest and treatment and becomes a universal phenomenon peculiar socio-economic, scientific-technical, socio-cultural, educational and other implications. It is even more apparent if we consider the importance of the talent in the globalization trends and their role in creating a global innovation trends. In this function, are regional or interregional tendencies of countries to create the necessary social and institutional, organizational, personnel, pedagogical, material-technical and other conditions for stimulation and promotion of appropriate educational practice and attitude towards the talented. The need for establishing an adequate treatment of the talented individuals especially in Southeast Europe has a national consensus.

Quality as a term, although it is perhaps one of the commonly mentioned terms in the last decade in all areas, it is difficult to present a single definition. In the nineties of the last century occurred confusion about the definition of this term. Thus, it is defined as „result of political fashion” (Becher, 1999); Inconsistent and fraught with values” (Harvey and Green, 1993), and also created some controversy as „Unable to create a single authoritative definition of quality of higher education” (Scott, 1994), „There is a flaw in the theory quality education” (Westereijden, 1999). In addition to the controversy about the definition of this term speaks Mc Conville in 1999. There is no definition, however, will recognize quality when you have found. Despite the difficulties in defining this term, it should be clear that the debate about the quality we can not avoid, while the quality of education is the foundation for building a quality staff, and through them and building quality in every other area. We need to be agreed about that, „if we can show the world that no quality function abnormally, then we

have shown that Quality exists, whether it is defined or not" (Robert Pirsig [Pirsig, 2006], the best-selling book „Zen and the Art of motorcycle maintenance“).

The actualization of improving the quality of treatment the gifted and talented in the institutional sense in the world has its own continuity. Thus, the beginning of organized care for gifted begins with the founding of the World Council for Gifted and Talented Children in 1977. (Maksikj, 2006: 112). Later, with the establishment of the European Council on Higher Capable founded in 1987. in the Netherlands (ESHA), and Eurotalent (founded 1988. in France) international organizations actualize significant problems on a regional level of gifted and talented. Later the international conference in Vienna in 1991. built a draft document quality and equality in the development of human potential that is then adopted by the World Council for Gifted and Talented. Parliamentary Assembly of the Council of Europe adopted a Decree of recommendations for the treatment of gifted and talented children in education (off Europa Council Recommendations 1996). They appealed the Council of Europe Committee of Ministers of the Member States of the document requested by the competent authorities in their countries among others to organize and implement programs for professional development of teachers to work with gifted and talented children. Republic of Macedonia starts from an assumption that general gifted and talented are the creators of a progress. Therefore the relevant institutions that create an educational policy in the Republic of Macedonia ask a question: How can gifted and talented provide an adequate and modern treatment while satisfying their intellectual, socio-emotional and other needs?

Basic orientations of labor- educational observations

Dynamic transformations of certain segments in society-economic, scientific-technical and other aspects of the general environment directly or indirectly reflected in education as a system. The futuristic projections for the development of education is moving to the direction of change of obsolete models of thinking and behavior that inhibit the adoption of new and progressive. The new school in its institutional framework should integrate the pedagogical principle means differential treatment towards different and it leads to the creation of special education teaching strategies. This new principle opposite of collectivist preference directed to construct idealized – mediocrity emphasizes the human dimension of the school. So, the purpose of education of the students will be observing the learning by all its complexities and moving to a pedagogic continuum of learning for knowledge to learning about life emphasizing its functional component which is the ultimate goal of any educational system.

Enabling the development of each student according to their own pace of development has so far denied Terston`s principle "there is nothing more unequal so far as equal treatment of the unequals." In it, each entity should find a delight in advancing and achieving results that will match its skills, most of which will come to the fore ethical orientation of education which is reflected in the educational process.

Nowadays the overall efforts of the new school should be directed to the development of humanity in all its dimensions. That means a school that stimulates and prefers a development of qualitative and dynamic characteristics of the individual student in developmental stages of cognitive development that enables an acceleration of cognitive development of students. Basically the school should be more distance than passive mechanical approach to acquisition of knowledge and approaches to the school environment in which children learn how to learn, which learning is an active process and allows children to learn in their own way suited to their own cognitive style learning.

The paper has two superior discourses. One concerns the need to actualize, affirm and actualize situation, situations and phenomena as potential assumptions for improvement,

change, and building an adequate strategy of development of gifted and talented in the Republic of Macedonia. The other concerns the actualization of the necessary strategic changes in social and institutional terms that need to be made in the Republic of Macedonia, which is a function of the rapid development of the gifted and talented. The paper strives to offer different conceptual solutions primarily institutional operationalized as the basis for building and developing the strategy for the development of the gifted and talented. They specifically refer to the discovery, operation and monitoring of the development of the gifted and talented.

Modern theoretical concepts and their empirical relevance that deal with the talents and talents are the basis for the design of the full composition of the labor.

Indeed this labor tends to assume and set foundations for authentic strategy, concept models of the development of the gifted and talented in the Republic of Macedonia.

In this context, their general assumptions of the development oriented towards:

- the need to actualize and affirm situations and phenomena and the creation of conditions for potential improvement, change, and building an adequate strategy of development of the gifted and talented in the Republic of Macedonia;
- proposing different conceptual solutions primarily institutional operationalized as the basis for building and developing the strategy for the development of gifted and talented. They specifically refer to the disclosure, operation and monitoring of the development of the gifted and talented;
- institutional education of different focus groups (teachers, associates and other stakeholders in the (un) enterprising organizations) with the sole purpose of introducing positive practices in the treatment of gifted and talented.

The goal is to make the conceptualization of experiences, diagnosing the conditions, requirements and opportunities for future screenings in adapting, innovating and modifying the pedagogical standards in the treatment of gifted and talented.

Rast-traditional reflections on the situation in which issues related

A distant view of the retrospective treatment of the gifted in the Republic of Macedonia leads to the conclusion that there is a conflict of two preferences and collectivist preference that creates a lack of opportunity for promotion, confirmation and development of individual creative potentials and elitist that questioned the need to develop a general and rapid development of the individual qualities of particular individuals that mark individual developmental epochs. As a result we are witnessing the conditions that don't allow fast and easily implementations of the new approaches and trends that are projected in the strategic documents of the highest state institutions.

This context will enumerate reflections that are results from the traditional approach to the problem and issues of gifted and talents:

1. Theoretical-declarative care and concern for the gifted and talented;
2. Peripheral social, institutional and individual concern to them;
3. Dominance of social mental models and observation which is oriented towards the phenomenon of mediocrity;
4. Lack of sufficient motivational system built for gifted students and teachers who work with them;
5. Insufficient stimulus pedagogical environment for maximum development of creative potential in (un) enterprising organizations;
6. Lack of organized system for educating teachers to work with this category of students;

7. Lack of organized professional associations to promote the needs and define guidelines for the development of this area;
1. Advertised social and institutional circumstances largely determine the quality and attitude towards gifted and talented and define the dynamics of change in the attitude towards them.

Needs of studying the quality of education of gifted and talented in the Republic of Macedonia

The need for a review and analysis of the general treatment of gifted and talented in the Republic of Macedonia we can say that it has inspired and has deep social, institutional and individual roots. Because of that, these needs will be operationalized through the prism of previously established observation.

Social:

- Affirmation of the importance of gifted and talented for the full development of the Republic of Macedonia;
- Adjusting to the new reality of social development and reliance on the creative potential of individuals;
- Creation of conditions for the returning of the gifted and talented in our country and use their experience;
- Developing social climate of acceptance and enabling the development of young talent that will contribute to closing the doors out of our country;
- Respecting of social trends and efforts to change the attitude towards gifted and institutionalize them.

Institutional:

- Differentiation, acceleration, individualization and other types of innovation and adaptation of educational work;
- Using existing and finding new institutional and non institutional forms to stimulate the development and work with these students;
- Finding ways to further professional training of teachers from all institutional levels;
- Promotion of new pedagogical profile for work with gifted and talented;
- Establishing criteria for selection of teachers working with gifted students;
- Application of certain motivational forms and procedures for teachers that will mean further stimulus for their commitment and work with these students;
- Encourage the practice of school acceleration with special emphasis on the care and emotional and social status of these students;
- Continuous monitoring of the development of gifted students through many stages and levels of education;
- Replace fragmentary, uncoordinated institutional and individual stocks in organizing systematic and well-designed horizontal and vertical actions at all levels;
- Provide adequate institutional conditions and opportunities for development of potential capabilities of students to the maximum extent possible;
- The change of paradigm in terms of seeing the student population in education;
- The articulated dilemmas and needs of teachers and other professional workers in schools, who, what, when, how to work with gifted and talented students;
- Change in education Therston's phrase „There is nothing more unequally so far as equal treatment of unequal education”.

Individual:

- Contribution to overcome the prejudice against gifted and talented;

- Reduction and elimination of the causes of the failure of the gifted and talented;
- Raising the self-esteem of gifted and talented;
- Activation of existing and expanding new incentive mechanisms for gifted and talented;
- Strengthening SELF-concept in gifted;
- optimal development of individual abilities of gifted and talented;
- Keeping the gifted and talented in our country;
- Change the image of their country in terms of taking care of talents;

The previously observations emphasize the importance of building quality educational perspectives of gifted and talented in the Republic of Macedonia.

New innovative approaches to improving the treatment of gifted and talented

In the process of building, creating and implementing positive practices in the treatment of gifted and talented are involved a number of institutions that have different institutional authority. In this range of institutions and activities we will enumerate some of their conceptual and innovative solutions and actively contribute practically to change the attitude towards gifted and talented.

Government of the Republic of Macedonia over a long period of continuity is taking concrete steps in creating assumptions and perspectives to provide adequate conditions for the development of talents and talents while offering a variety of professional and project engagements mean initial encouragement for their qualitative development. In this regard the Government of the Republic of Macedonia by certain ministries and intersectoral communications support activities of individuals and institutions that offer realistic proposals and solutions aimed at improving the treatment of the gifted and talented. Special emphasis in this context is given to the scholarship of gifted and talented in different scientific areas of first, second and third cycles of studies at the world's most prestigious universities

In 2011. the Ministry of Education of the Republic. Of Macedonia started the nacional project – Macedonian talents. The established cooperation group's target was to recommend and build methodological procedures that are aimed at improving quality of treatment of the gifted and talented.

The Ministry of Education of the Republic of Macedonia made a new conceptual twist with concrete and practical steps to meet the needs of gifted and talented.

The Ministry of Education in collaboration with the Center for talented students (CTU) at Johns Hopkins University, based in Baltimore, Maryland USA will award four (4) scholarships for the best students aged 14-16 years to visit the summer program CTU.

Bureau for Development of Education of the Republic of Macedonia in cooperation with the Ministry of Education of Macedonia implemented a number of activities that provide better institutional preparation at various levels of treatment of the gifted and talented. The stage is the creation of a document entitled Concept detection, operation and support of gifted and talented in the nine-year basic education in the Republic Macedonia.

In this sense, there are preparation of action of the plan: professional training of the teachers to work with gifted and talented, preparation of programs for work with gifted and talented, application of methodological instruments for detection and identification of gifted and talented and others.

With the support of MES and BRO in 2009. University St. Kliment Ohridski – Bitola, Faculty of Education, were the organizers of the first international conference entitled „The talented creators of the progress”.

In 2010. at the Faculty of Education – Bitola started working the second cycle of education for working and education of gifted and talented with the participation of many eminent foreign experts.

In 2012. was founded the Macedonian Association for Gifted and Talented which together with all the relevant factors will contribute to the quality improvement of the treatment of the gifted and talented.

Conclusion

The new reform orientations in the field of education are impossible without holistic projection and observation of changes. In this sense, our focus will be the next priority short-term and long-term actions:

- operationalization of access at all stages of treating gifted: detection, identification, operation and monitoring of the development of gifted and talented children;
- creating institutional strategies around of treating gifted in (un) enterprising organizations;
- education for development and implementation for institutional work programs, monitoring the development, assessment of effects, and more;
- enhancing the competencies of teachers to work with gifted talented children, Californian criteria for competence, motivation of gifted and talented;
- implementing the mentoring role of teachers;
- creating a learning atmosphere that is functional for the development of talents;
- Planning, organization and implementation of programs for work with gifted and talented children;
- promoting effective learning and critical thinking;
- promote methodological procedures in the identification of gifted and talented students and others.

Monitoring the development of gifted and talented will present planned field, organized, continuous, systematic, integrated process for collecting, processing and evaluation of information and estimates institutional different levels involving stakeholders from the nearest surrounding and distant students.

Evaluation will be an assessment of the effects of planned and applied methodological phases and procedures and the role of the entities involved in the individual project phases.

It will contribute to improve the overall treatment of the gifted and talented.

Our goal will be the gifted and talented students to get appropriate scientific and methodological treatment that aspires to meet modern pedagogical standards. As a result of that, the R. Macedonia will continue the efforts for current theoretical declarative terms of care and interest in gifted and talented to replace with clearly defined methodological procedures and realistic vision of building a practical and comprehensive organized system of their treatment.

The new trends in education inevitably are moving towards revising and redesigning the existing educational practice.

The change of attitude towards gifted must occur, because there are still among us institutional system of education that is exhausted by caring for average and below average, than for gifted students.

Stopping the process of „exporting minds” as the cheapest investment it will be our long-term strategic priority. He is already integrated into existing social and institutional mechanisms aimed at opening the intellectual potential prospects remain in our country. It means to enable their exceptional potential to offer and incorporate in our country and with that satisfying their intellectual, emotional, social and other needs.

The authors own articulation of the need to innovate and redesign concepts for gifted students based upon their theoretical and practical experience and communications with

competent European and world experts in this field. The current trend of change, transformation and different views of a number of phenomena in the Republic Macedonia as a need and opportunity as well as the impact of modern European and world processes inevitably have to innovate and modernize our approach, the concept of thinking and behavior. The establishment and intensification of existing personnel and other resources R. Macedonia will not lead to or at the place to which either seek other countries in the region and beyond.

„The interpretation of the concept of quality education for gifted and talented in the 21st century will take place particularly encouraging creativity that will be as important as literacy” – Sir Ken Robinson.

„The 21st century is a dramatic evolution of scientific technological innovations are challenged to identify the most important tenets in the building of the quality of the education for all, especially talented” – Kevin Honeycutt, „on the other hand it means to be more focused on the future and their needs” – Pam Clinkenbeard and Jackie Drummer.

„When we consider the quality of education, then you should be aware of that if we prepare our students for their future or our past” – Willard Dageett.